

Dr. DRAGOLJUB STOJANOVIC,
redovni profesor
Pravnog fakulteta u Nišu

ISTORIJSKI RAZVOJ GRAĐANSKOG PRAVA I GRAĐANSKOPRAVNE NAUKE

§ 1. Značaj Justinijanove kodifikacije za razvoj nauke građanskog prava

1. Za istoriju građanskog prava i građansko-pravne teorije nesumnjivo glavni je izvor rimsko pravo sadržano u Justinijanovoj kodifikaciji, koju su glosatori u 11 veku nazivali Corpus iuris. Ona se sastojala iz četiri dela: a) Institutionen — udžbenika prava izrađenog na osnovama Gajevih Institucija sa zakonskom snagom od 533 godine; b) Digesta ili Pandekta — Zbirka izvoda iz rukopisa 39 pravnika iz klasičnog perioda rimskog prava, stupila na snagu 30. decembra 533 godine; c) Codex — sadrži carske konstitucije od Hadrijana do Justinijana — stupio na snagu 29. decembra 534 godine; d) Novele — sadrže zakone koje je doneo Justinijan iz perioda 535 — 565 godine.

2. U Justinijanovom kodeksu, naročito u Digestama ili Pandektama i Institucijama sakupljene su sve tvorevine i dostignuća pravne teorije rimskih pravnika klasičnog perioda i prenete i konzervirane u prvobitnom tekstu kada su nastale.

3. Justinijanova kodifikacija postaje kruna razvoja rimskog prava, a naročito građanskog prava sadržanog u Digestama, koje verno održava robnonovčane odnose u rimskom društvu i svojim formama olakšava promet preko konsensualnih i kauzalnih ugovora u tom prvom društvu »prostih robnih proizvođača«. Sa propašću Rimske imperije i pojavom novog društvenog poretka — feudalizma u čitavoj Evropi, sa zatvorenom autohtonom, naturalnom privredom i kolektivnom feudalnom svojinom, u kojoj vlastela razvija centralizovanu državnu vlast, sa prevlašću običajnog, partikularnog prava, nije moglo biti ni govora o primeni rimskog prava, razvijenog za jedno društvo čija je karakteristika postojanje robnonovčane privrede, pa samim tim ni za građanskim pravom koje odgovara tim odnosima i predstavlja njihovu pravnu nadgradnju.

4. Za oživljavanje građanskog prava i dalji razvoj građansko-pravne teorije sa tačke dometa rimskih pravnika, bilo je neophodno da se promene društveno ekonomski odnosi ranog feudalizma, da se razvije trgovina i tržište i da se izađe iz okvira čiste neutralne proizvodnje za potrebe jednog feuda. Takvom razvoju doprineli su krstaški ratovi, koji su oživeli trgovinu između Istoka i Zapada, zatim razvoj pomorskog saobraćaja u Sredozemlju što je povuklo za sobom razvoj gradova u Italiji, zatim posle otkrića Amerike i gradova u Spaniji, Francuskoj,

Holandiji, u kojima počinje da cveta trgovina i zanatstvo. Običajno pravo partikularnog i lokalnog značaja nije moglo da zadovolji potrebe trgovaca, koji su težili za jednim većim tržištem i jedinstvenim pravilima prometa, koja se neće menjati »sa promenom poštanskih kočija« i zavisiti od samovolje pojedinih feudalnih gospodara. Pod takvim pritiskom, na srednjovekovnim univerzitetima počinje da se izučava rimsko pravo, pravo koje se od pozitivnog prava toga vremena razlikovalo svojom univerzalnošću, jer je predstavljalo pravni poredak visoke kulture, koje je nadmašivalo feudalno pozitivno i zatvoreno pravo i istovremeno pobuđivalo osećaj suprotan feudalnoj stvarnosti toga doba, za ponovnim stvaranjem jedne jedinstvene, autoritativne države, u kojoj će i pravo biti jedinstveno. Model za takvo pravo bio je nađen u Justinijanovoj kodifikaciji, koja postaje uzor za recepciju rimskog prava. Na srednjovekovnim univerzitetima nastava rimskog prava od XII — XVIII veka se neprekidno usavršavala, njegova pravila su se komentarisala, dopunjavala i prilagođavala potrebama vremena, metode pravne teorije dopunjavale, jedna škola smenjivala drugu.

§ 2. Razne škole u nauci građanskog prava

a. — Škola glosatora

5. Jedna od prvih škola koja je počela da se bavi recepcijom rimskog prava, onako kako je ono bilo dato u Justinijanovoj kodifikacija, bila je škola glosatora. Njeni počeci vezuju se za ime Irnerius-a profesora rimskog prava na Univerzitetu u Bolonji 1100 godine. Njega sredinom 12. veka slede: Bulgarus, Martinius, Jocabus i Hugo (tzv. *gualtuo doctores*), da bi krajem 13. veka, bila zamenjena novom školom postglosatora ili komentatora. Za glosatore je Justinijanov *Corpus iuris civilis* bio za pravo takav izvor, kakav je za kanoniste Biblija i njihov metod se sastojao u komentaranju pojedinih delova Kodeksa onako kako su oni dati, sa željom da se tačno interpretiraju i eventualno otklone protivurečnosti u njima. Oni se nisu trudili da rimske tekstove prilagode potrebama svoga vremena. To su pre svega teoretičari skolastičari koji su primenjivali dogmatske metode na *Corpus iuris civilis*, u čijoj pojedinačnoj egzegezi nema mesta za prilagođavanje njegovih pravila promenjenim društvenim i ekonomskim prilikama u kojima su živeli. Za njih je Justinijanov kodeks knjiga sa autoritetom bez pogo- vora koju treba tumačiti a ne produbljivati, usavršavati i prilagođavati potrebama svog vremena. Bavili su se komentaranjem pojedinih delova Justinijanovog *Corpus iuris*-a nepovezujući ih u jednu sistematsku celinu.

Svoja objašnjenja u egzegezi teksta koga su tumačili pisali su u formi kratkih pribeleški — glosa uz *Corpus iuris*, najpre između redova (tzv. *Glossae interlineares* u kojima su objašnjavali smisao pojedinih reči u tekstu), a kasnije na ivici teksta — tzv. *Glossae marginales*. Otuda i potiče naziv za ovu školu — glosatori.

b. — Škola postglosatora

Od 14. do 16. veka nastala je nova škola postglosatora, nazvana komentatorima koja je sledila nove ciljeve i imala drukčije zadatke od glosatora. Komentatori su otišli jedan korak dalje od glosatora. Oni se nisu bavili isključivo istraživanjem rimskih izvora prava, niti su ponavljali rešenja pronađena u rimskom pravu, već su rimsku pravnu teoriju upotpunjavali i dalje razvijali, oslobađajući se sve više od stavova i metoda koji su vladali u periodu donošenja Justinijanove kodifikacije. U ovom periodu se razvijaju nove pravne discipline, trgovačko i međunarodno privatno pravo. Haos koji je vladao u Digestama i empirijsko kazuistički metod rimske pravne nauke, zamenjuje se sistematskim izlaganjima i obradama pojedinih pravnih instituta. Služeći se sistematsko-deduktivnom metodom, komentatori su postavljali pravila sa mnogobrojnim proširenjima (*ampliaciones*) i ograničenjima (*limitationes*), razlikovanjima (*distinctiones*) i podrazlikovanjima, podelama i potpodelama, poređenjima pravnih instituta. Oni su osnivači evropske pravne nauke.

Njih je više zanimala praktična primena pravnih saznanja u životu i dalji razvoj prava i vrlo često su davali stručna mišljenja o pojedinim pravnim problemima. Doktrinu glosatora su tako oblikovali (komentarišući njihove glose na rimskim izvornim tekstovima), da je ona bila prilagođavana potrebama i shvatanjima vremena u kome su živeli i radili, nalazeći odgovarajuća rešenja za pozitivno pravo statuta, običajno pravo i italijansku praksu. Ovakvim svojim radom omogućili su da se proširi recepcija rimskog prava van Italije. Tako se stvorilo jedno modernizovano rimsko pravo koje je odgovaralo novim odnosima u društvu — *usus modernus Pandectarum*. Glavni predstavnici škole postglosatora su bili Durantis, Bartolus i Baldus.

c. — Elegantna škola

7. Opšti razvoj umetnosti i nauke u 16. veku imao je odraza i na pravnu nauku. Centar pravne nauke 16. veka je Francuska, u kojoj postaje vladajuća tzv. elegantna škola, koja je pod velikim uticajem duha humanizma i renesanse. Predstavnici ove škole služe se sistematskom i harmoničnom metodom u obradi prava, ponovo se vraćaju rimskim izvorima prava, vrše sa velikim žarom i pravničkim osećajem egzegezu *Corpus iuris*, čiji sadržaj ne tretiraju samo kao zakon Justinijana, već ga shvataju kao delo koje je rezultat razvoja pravne misli kroz vekove. Rimsko pravo, sadržano u čistom obliku, predstavlja za predstavnike elegantne škole u Francuskoj jedan *ratio scripta* (*raison écrite*, pisani razum). Ako u rimskim zakonima nema odgovarajućeg rešenja, treba pronaći druga razumna rešenja.

Najsajjniji predstavnici ove elegantne škole, koja se još naziva francuskom školom, bili su: Jacobus Cujacius (1552—1590) i Hugo Donnellus (1527—1591). Zahvaljujući Jacobus-u Cujacius-u koji je predavao pravo na Univerzitetu u Buržu i na drugim univerzitetima nije ostalo nijedno mesto u *Corpus iuris* nerazjašnjeno. On je do današnjih dana ostao najveći pravni interpretator i egzegetičar tekstova.

Hugo Donellus bio je takođe u početku profesor prava u Buržu ali je kao kalvinista morao da napusti otadžbinu i da pobegne pravo za Hajdelberg a zatim za Lajden. Donellus je bio ogorčeni protivnik Jacoubs-a Cujacius-a i na suprot njemu kao egzegetičaru, zastupao je dogmatsko — sistematski metod. Njegov Commentarii juris civilis je najobuhvatnije izlaganje celokupnog privatnog prava, delo koje je i danas za pravnu teoriju dragoceno.

Izučavanje građanskog prava i primena Corpus iuris civilisa za praktične potrebe, pod uticajem elegantne francuske škole, proširilo se u Nemačkoj, Portugaliji, Španiji i u drugim zemljama zapadne i srednje Evrope.

d. — Škola praktičara

8. Od 16 do 18 veka preovlađuje škola praktičara. Ona sledi samo praktične ciljeve: prilagođavanju i izlaganju prava za neposrednu praktičnu primenu. Dok je Francuska elegantna škola uopštavala rimsko pravo kao svetsko pravo, praktičari žele da stvore nacionalno pravo i teoriju i sve više počinju da odvajaju rešenja nacionalnog prava od rimskog. Glavni predstavnik ove škole u Nemačkoj je bio Benedikt Carpzow (1595 — 1666), gde je inače ova škola imala veliki broj sledbenika.

e. — Škola prirodnog prava

9. Još od epohe postglosatora u pravnoj nauci sve više se probija tendencija da se pri sistematskoj obradi Justinijanove kodifikacije prava ono prilagodi potrebama vremena i da se oslobodi okvira prvobitnih uzora, razvijajući se u nezavisnu disciplinu. Toj želji, koja je odgovarala i potrebama buržoazije koja je počela da se formira i krilu feudalnog društva, da se stvori jedno novo pravo zasnovano na pravdnosti i ravnopravnosti subjekata i da se ukine dotadašnje feudalno uređenje koje je počivalo na nepravednosti, nejednakosti i povlasticama, odgovaralo je učenje jedne nove škole prirodnog prava, koja od sredine 17 veka, a naročito u 18 veku, postaje vladajuća na univerzitetima. Ova škola imala je veliki značaj za dalji razvoj građanskog prava, ali je naročito njen doprinos bio u pogledu razvoja državnog i javnog prava za koje nije bilo uzora u rimskim izvorima.

Nova škola ističe zahtev da se pravo zasniva na razumu i da ono mora imati univerzalno važenje. Po njoj pored ili iznad pozitivnog prava postoji jedno više pravo koje je nepromenljivo, večno, jer je proizašlo iz razuma, iz prirode ljudi i prirode stvari i kao takvo mora imati prednost nad pozitivnim pravom. Ono u najmanju ruku mora bar dopunjavati pozitivno pravo i služiti njegovom usavršavanju.

Škola prirodnog prava je u okviru novog shvatanja prava uvela pojam subjektivnog prava, koji je rimskim pravicima bio nepoznat. Ideja o univerzalnom i nepromenljivom prirodnom pravu, u svim zemljama i za sva vremena, doprinela je stupanju lokalnih i regionalnih pravnih običaja u jedinstven pravni sistem koji je odgovarao buržoaziji, toj novoj klasi, čije su osnovne institucije privatna svojina, lične

slobode, jednakost, sloboda ugovaranja i testiranja, postale prirodna, nepromenljiva, ljudskim razumom određena prava. Ako pozitivno pravo ne priznaje ova prirodna prava, podanici imaju pravo da takav »neprirodan« i »nepravičan« poredak sruše. Tako je buržoazija u školi prirodnog prava dobila ideološko oružje u borbi za ukidanje kmetstva, za oslobođenje zemlje od feudalnih tereta, ukidanje staleža, cehova i gildi, za ukidanje mučenja i procesa protiv veštica, ublaženje teških krivičnih kazni, za obrazovanje i opšte priznanje nekih međunarodnopravnih principa, za afirmaciju slobode veroispovesti i kulture. Razum postaje glavno oružje u borbi protiv feudalnog misticizma.

Prirodnopravna škola doprinela je daljem usavršavanju rimskog prava. Mnogi pripadnici ove škole tvrdili su da rimsko privatno pravo koje se predaje na univerzitetima (usus modernus Pandectarum), odgovara razumu, tako da je prirodno pravo sa privatnim pravom činilo jedinstvo. Jedan od najvažnijih predstavnika škole prirodnog prava Hugo Grotius u svom Uvodu u holandsku pravnu nauku (knjizi koja nije bila pisana na latinskom već na holandskom 1631) isticao je da postoji identitet između rimskog prava i prirodnog prava izvedenog iz razuma. I u delu francuskog civiliste Dome («Les lois civiles dans leur ordre naturel» koje je izašlo krajem 17 veka) nailazimo na sličnu ideju. Postaje preovlađajuća ideja da pravila rimskog prava treba uvek primenjivati kad ona ne protivureče razumu, osećaju pravičnosti i društvenim potrebama 17 i 18 veka. »Prirodno pravo nije pružilo prakti nikakav sistem koji bi zamenio rimsko pravo. Njegov uticaj se ogleda samo u detaljima, jer ono nije stvorilo nikakve nove osnove već je služilo samo harmoniziranju različitih rešenja i doprinelo modernizaciji prava« (René David: Uvod u velike pravne sistema današnjice — nemački prevod Grasmann-a, München — Berlin 1966, s. 47).

Rimsko pravo nije moglo da posluži kao model za izgradnju javnog prava, jer u Rimu nije bilo razvijeno ni ustavno ni upravno pravo. Škola prirodnog prava je imala presudnog uticaja na razvoj ovih pravnih disciplina. Njoj pripada zasluga za stvaranje teorije društvenog ugovora, za afirmisanje ideje o ljudskim pravima i garantovanju slobode ličnosti.

f. — Istorijska škola

10. Krajem 18 i početkom 19 veka kao reakcija na školu prirodnog prava u Nemačkoj se pojavljuje istorijska škola, sa glasnim predstavnicima Savinijjem i Puhtom, čija je osnovna teza — pravo je proizvod istorije, izraz narodnog duha, a ne slobodno stvaralaštvo »mudrog zakonodavca«, niti proizvod razuma. Ono ima svoju istorijsku genezu i nastajalo je postepeno, tako da se ono bez istorije datog društva ne može shvatiti. Polazeći od stava da je pravo nužno organski proizvod »narodnog duha«, da se pravna nauka isključivo zasniva na istorijskim istraživanjima, istorijska škola i njeni predstavnici su bili veliki protivnici ideje kodifikacije prava koja postaje dominantna u 19 veku.

Velika je zasluga istorijske škole u proučavanju izvora prava, naročito Justinijanovog Corpus iuris civilis-a, koga su predstavnici ove

škole označavali kao »čist« izvor rimskog prava. Zahvaljujući istorijskoj školi razvio se kritički stav pri proučavanju izvora rimskog prava, usavršene su metode tumačenja prava, izgrađeni su mnogi pravni pojmovi i poboljšala se sistematika kroz povećanu apstraktnost opšteg učenja i jasno razlikovanje pravnih odnosa po njihovoj pravnoj prirodi.

Iako su predstavnici nemačke istorijske škole pokušavali da u duhu svog učenja stvore nemačko pravo, koje bi se razlikovalo od rimskog prava, taj pokušaj je ostao bez rezultata, sem kod nekoliko instituta privatnog prava. Nije bilo više moguće osloboditi nemačko pravo dubokih rimskih uticaja i na neki način »nacionalizirati ga«. Proučavajući nemačko pravo, a naročito Nemački građanski zakonik, Salej je došao do konstatacije »da hteti izbaciti rimsko pravo iz Nemačkog građanskog zakonika znači — stvoriti Nemački zakonik bez nemačkog prava« (Saleilles, Introduction à l'étude du code civil allemand, Paris, 1904, 8).

Naglašavanje istorijske škole, da ona želi da stvori nacionalno nemačko pravo, koje bi se razlikovalo od rimskog svetskog prava na kraju se svelo na nacionalne recepcije rimskog prava, bar u Evropi, pa je i Nemačka pod uticajem te recepcije izgradila svoju kodifikaciju. Od sredine 18 veka recepcija rimskog prava kroči sebi put i to u jednom obliku usavršenog rimskog prava-usus modernus Pandectarum — čijem širenju su doprineli Vindšajd i Dernburg. Romanistička pravna nauka koja je pripremila tu recepciju daleko je išla šire preko obima istraživanja Savinjija i pripadnika istorijske škole, koji su se najčešće bavili istraživanjem rimskog prava u delima klasičnih pravnika.

11. Ponovno oživljavanje studija rimskog prava od strane pravne teorije u 19 veku imalo je za razvoj građanskog prava ogroman značaj. Stvara se građansko-pravna terminologija, pojmovi i shvatanja o pojedinim institutima na podlozi romanističke nauke, usvaja se podela pravnog sistema na javno i privatno pravo, razrađuje se pojam subjektivnog prava, stvarnih i obligacionih prava, pojam plodouživanja, službenosti, zastarelosti, naloga, ugovora o radu i mnogi drugi pojmovi sa kojima i danas operišemo u pravnoj argumentaciji. Rimsko pravo kao pravo jednog otvorenog društva prvih robnih proizvođača u istoriji, poslužilo je kao osnova za mnoge kodifikacije u Evropi u 19 veku — stvarajući jednu zajedničku osnovu koja je omogućila da rešenja u mnogim građanskim zakonicima budu vrlo slična, čak i kad se težilo ka nacionalnim rešenjima.

g. — Škola pojmovne jurisprudencije

12. Krajem 19 veka pravna nauka se sve više bavi praktičnim zadacima prava. Neprekidno se pri izučavanju prava kao primarno pitanje postavlja da li pravo služi svom cilju, da li su pojedinačni pravni instituti pravični, na kakvim interesima počivaju pojedine pravne norme? U Nemačkoj se pojavljuje škola pojmovne jurisprudencije (Vindšajd, Puhta i dr.). Po njoj se pravni sistem sastoji iz logički poređanih pojmova koji se slažu u jednu piramidu i izvode jedan iz drugoga.

Po ovoj školi zadatak sudije je da samo vrši logičku supsumciju činjeničnog stanja pod pravne pojmove, jer pravni poredak predstavlja zatvoreni sistem pravnih pojmova u kome nema praznina, pa je samostvar logike da se pronađu adekvatna rešenja, koja su u pravnom sistemu sigurno sadržana.

h. — Škola interesne jurisprudencije

13. Rudolf Jering je bio jedan od prvih pobornika orijentacije da se u pravu istražuje cilj kome ono služi. To je naročito došlo do izražaja u njegovom delu »Cilj u pravu« (»Zweck im Recht«). Ovo shvatanje dobilo je mnogo pristalica u 20. veku i jedan od glavnih njegovih nastavljača bio je Philipp Heck, predstavnik škole interesne jurisprudencije u pravu. Po Heck-u zakonske norme su usmerene ne samo da razgraniče interese, već su one samo proizvod interesa kao i sve druge norme. Zakoni su »rezultante protivrečnih interesa u svakoj pravnoj zajednici«. »Treba tačno istorijski saznati realne interese koji su prouzrokovali zakon i saznate interese uzeti u obzir kod odlučivanja u konkretnom slučaju«.

Heck naglašava da je glavna metoda ove škole usmerena na »praktičnu pravnu nauku« koja istražuje »puteve do jednog krajnjeg cilja, uticaja na život.« Ona nije usmerena na neke teoretske ciljeve, već joj je jedini zadatak »da sudiji olakša njegovu službu, da mu kroz istraživanje zakona i životnih odnosa pripremi odgovarajuću odluku.« Tumačenje pravnih normi, po Heck-u treba da pređe preko predstava zakonodavca »na kauzalne interese koji su usloveli zakon«. Pravna teorija mora da ima »ove krajnje ciljeve u vidu kod svake pojedinačne operacije, kod svakog konstituisanja pojmova«.

Ispitajući cilj u pravu, da li pojedini pravni instituti odgovaraju etičkim, socijalnim i privrednim zadacima svoga vremena, škola interesne jurisprudencije doprinela je formiranju novih pravnih instituta i novih pravnih disciplina koje su bile rezultat praktičnih potreba vremena (radno pravo, stambeno pravo, autorsko pravo, pravo industrijske svojine). Modifikuju se mnoge grane prava, a u privatnom pravu se uočava tendencija specijalizacije, koja doprinosi da se iz građanskog prava odvoje posebne grane prava. Sve više se naglašava uloga sudske prakse u razvoju prava i povratni uticaj teorije na praksu. La doctrine propose et la jurisprudence dispose.

i. — Novi pravci u nauci građanskog prava u 20. veku

14. U 20. veku se više ne naglašava nacionalnost prava, kao što je to radila istorijska škola, već se čine pokušaji da se u različitim pravnim porecima pronađu zajednički, univerzalni elementi, koji povezuju a ne razdvajaju različita prava. Iz sve veće povezanosti, naročito na ekonomskom planu, između pojedinih nacija, proizilazi tendencija razvoja, jednog novog metoda, jedne nove škole — uporednopravne teorije, čiji je zadatak da u različitim pravnim porecima otkriva zajednička

rešenja koja služe ostvarenju istih ciljeva. Uporedno pravo je od ogromnog značaja i za istraživanje svog sopstvenog prava i za usavršavanje njegovih rešenja — krčeći tako put za jedno ujednačavanje prava gde god je to moguće i potrebno na internacionalnom nivou (pomenimo samo neke najvažnije međunarodne konvencije u kojima je izjednačeno pravo u oblasti menice i čeka 1912 i 1930 godine, zatim, međunarodna kupoprodaja, Parisku Konvenciju o zaštiti industrijske svojine od 1883, Konvenciju o zaštiti autorskog prava od 1952, Međunarodnu konvenciju o prevozu putnika i robe na železnici od 1952., Varšavsko — Hašku konvenciju o izjednačenju pravila o prevozu u međunarodnom vazdušnom saobraćaju i mnoge druge).

Iako je danas uporednopravna metoda u proučavanju različitih građanskopravnih poredaka dobila u nauci građanskog prava istaknuto mesto ne sme se nikako ispustiti iz vida činjenica da je pravo socijalni fenomen, kome su ideološki, klasni interesi preovlađujući za njegovu sadržinu, da je forma u pravu samo skelet koji mora biti ispunjen klasnom sadržinom, koja je određujući faktor, pa se u traženju sličnosti između pojedinih rešenja u različitim pravnim porecima o tome mora voditi računa. Čak i kad se radi o istim institutima, o istim pojmovima u pravima kapitalističkih i socijalističkih država, klasna suština je različita i vrednosti drukčije.

LE DÉVELOPPEMENT HISTORIQUE DU DROIT CIVIL ET DE LA SCIENCE
DE DROIT CIVIL

— R é s u m é —

L'auteur a présenté un aperçu des différentes écoles dans la science de droit civil depuis le Douzième jusqu'au Vingtième siècles. A partir de la première école des glossateurs qui s'était adonnée à la réception du droit romain au Douzième siècle, en passant par les postglossateurs, l'école élégante, l'école des praticiens, l'école de droit naturel, l'école historique, l'école de la jurisprudence conceptive et d'intérêts, jusqu'aux différents courants dans la science de droit civil au Vingtième siècle est exposé le développement de la doctrine du droit civil et les influences prononcées des diverses écoles sur le développement intégral du droit civil dans les diverses époques de la société humaine.

L'auteur souligne que la méthode juridique comparée dans l'étude des différents ordres de droit civil occupe aujourd'hui dans la science de droit civil une place très importante. Cependant, malgré cela il ne faut absolument pas perdre de vue le fait que le droit est un phénomène social, pour le contenu duquel les intérêts de classe sont dominants, que la forme dans le droit n'est qu'un squelette qui doit être rempli par le contenu de classe, qui est le facteur déterminant, de sorte que dans la recherche de l'analogie entre les diverses solutions dans les différents ordres juridiques il faut tenir compte de ce fait. Même lorsqu'il s'agit des mêmes institutions, des mêmes notions dans le droit des pays capitalistes, l'essence de classe est différente et les valeurs sont distinctes.

...the ...

...the ...

...the ...

...the ...

...the ...